

Luisteren naar de stem

R.Ruard Ganzevoort

Published in: F. de Lange (red.) *Een aanlokkelijk geloof. De pneumatologie van Dingemans doordacht*. Kampen 2002, 100-103.

Laat ik maar met de deur in huis vallen. Het heeft nogal wat tijd gekost voordat ik door kreeg waarom ik moeite had met dit boek. Het lag er niet aan dat ik het geen goed boek vond. Natuurlijk, op stijl of afwerking is altijd wel iets aan te merken, maar het is met kennis van zaken en met vaart en visie geschreven, ook in hoofdstuk 10 waar ik me vooral op concentreer. Het ligt er ook niet aan dat ik het er nu zo mee oneens ben. Als mijn wenkbrauwen omhoog kwamen was dat meestal omdat ik iets tegen kwam waar ik nog eens over zou moeten nadenken, niet omdat ik op onacceptabele ideeën stuitte. En het lag er uiteraard ook niet aan dat ik iets miste — niet bij deze omvang. Of toch wel?

In hoofdstuk 10 heeft Dingemans het over ecclesiologische spanningsvelden. Uitgangspunt is dat mensen het Heilige zoeken en dat de Roepende zich op eigen wijze aan mensen aanbiedt. In die dubbele beweging, die tweezijdige ontmoeting, krijgt de kerk gestalte. In hoofdstuk 8 had Dingemans dit al beschreven voor de religie in het algemeen, en na de kerkhistorische schets van hoofdstuk 9 worden nu in hoofdstuk 10 de ecclesiologische kaarten geschud. Tot spelen komt het nog niet, dat gebeurt pas in het volgende hoofdstuk.

Bij deze ecclesiologische uitgangspunten wordt de beweging eerst van beneden naar boven gemaakt. Ik citeer een paar regels van bladzijde 228:

‘wat [zoeken] mensen in de geloofsgemeenschap van de kerken, en welke problemen [doen] zich daarbij in onze tijd voor [...]? Daarna probeer ik de kruispunten en spanningsvelden, waar de vragen van mensen en de antwoorden van de traditie elkaar ontmoeten, wat preciezer te formuleren. En ten slotte maak ik — aan de hand van enkele fundamentele, en nog steeds functionerende, ekklesiologische modellen, waarmee de kerk in verschillende situaties en tijden vorm heeft gegeven aan de veelkleurigheid van het geloofsleven — de overstap naar de vraag hoe kerken daarop in verleden en heden gereageerd hebben en hoe kerken, ieder vanuit hun eigen traditie, de ontmoeting met God gestalte proberen te geven. Dat kan men typeren als een beweging van boven naar beneden.’

Het is een benadering die me erg aanspreekt. Denken vanuit de dubbelbeweging van de ontmoeting, inzetten bij de praxis van wat mensen zoeken en soms vinden, de kerk als antwoordgestalte. En toch zit hier ook de crux van mijn vragen, van mijn moeite met het boek. Ik loop namelijk voortdurend op tegen de spanning die er zit tussen deze inzet en de uitwerking waarin ik de dubbelbeweging zie verdwijnen, waarin ik de Roepende niet meer hoor.

Laat ik daar dan maar onmiddellijk bijzeggen dat het er allemaal wel degelijk ook staat. Ik zei al dat het bij een boek van deze omvang moeilijk is iets te noemen dat er niet in staat. Met name als het gaat om de geborgenheid die mensen in de kerk zoeken bij God, dan gaat het ook om de aanwezigheid van de Roepende. En dat geldt evenzeer bij de gemeenschap, uitdaging en oriëntatie die mensen zoeken. Het staat er allemaal. En toch verschijnt een paar bladzijden (p. 235) verder een eerste omschrijving van de christelijke gemeente als ‘een groep mensen van een bepaalde tijd, cultuur en samenleving, die — zich voegend in de beweging die bijna 2000 jaar geleden met het optreden bij Jezus is begonnen — op zoek is naar God. Daarbij gaat het vooral om het vinden van geborgenheid, gemeenschap, oriëntatie en een specifieke levensopdracht.’ Hier lijkt de dubbelbeweging toch versmald te zijn tot het zoeken naar God.

Bij nader inzien gebeurt dat dan ook al in het eerdere citaat. Daar ging het ook om een beweging van boven naar beneden, maar die beweging ging niet om de stem van de Roepende, maar om de vraag hoe kerken gestalte geven aan de ontmoeting met God. En aan het einde van het hoofdstuk vat Dingemans zijn ecclesiologisch ideaal samen als ‘lerende, gastvrije en pluriforme geloofsgemeenschappen van en voor iedereen, die op zoek zijn naar een herinterpretatie van hun bronnen om een nieuwe geborgenheid, een nieuwe oriëntatie en een nieuwe uitdaging te vinden voor de wereld en de mensen van morgen en die zich inzet voor mensen in nood.’ Niets mis mee natuurlijk, maar als God hier nog ter sprake komt is het wel zeer impliciet.

Ik zei al dat alles wat ik mis wel ergens staat. Zo lezen we bijvoorbeeld dat ~~ht~~ in de eerste plaats gaat om de communicatie tussen God en mens. (p. 244) Maar op de een of andere manier lijkt die communicatie, die ontmoeting tussen God en mens die voor Dingemans dus voorop staat, in de ecclesiologische doordenking en uitwerking op de achtergrond te raken. Daar gaat het wel om, maar het gaat er niet echt meer over. De kerk wordt vooral beschreven als interpretatiegemeenschap. Naast ontmoetingsplaats, zeker, maar het gaat in de kerk vooral om de geloofs*bezinning*. (p. 240)

In deze gedachtegang worden dan een aantal ecclesiologische modellen opgenomen: de klassieke ambtelijke sacramentskerk, de reformatorische Woordkerk, vervolgens twee — in Dingemans’ woorden — ‘uitwassen’, de liberale reglementenkerk en de belijdeniskerk, en ten slotte een open gemeenschapskerk, waar hij zelf voor opteert. Daarmee werkt hij lijnen uit

hoofdstuk 9 uit, waar verschillende stromingen en fasen worden neergezet. Over de beginperiode schrijft Dingemans daar dat er eerst een charismatische periode was die Jezus zelf in gang heeft gezet en die volstrekt uniek en daarom voor ons onherhaalbaar is. Daarna volgt dan een toenemende mate van organisatie van de kerk. (p. 212) Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat hier een verband ligt. Zeker, de persoon en het optreden van Jezus waren uniek, maar het lijkt me wat te vlot om daarmee gelijk vast te stellen dat die structuur van de geloofsgemeenschap daarmee voor ons niet aan de orde is. Of misschien moet men dan zeggen: het ontbreken van structuur. Charismatische ervaringen en bijbehorende omgangsvormen komt men ook vandaag nog tegen. Maar belangrijker: ik krijg hier de indruk dat de auteur een beperkt beeld geeft van de ontmoeting met God, en daardoor ook bij een versmalde en verschaalde beschrijving van kerk uitkomt.

Is dat niet te scherp gesteld? In de beschrijving van de sacramentenkerk of de Woordkerk, maar zeker ook bij de schets van de open gemeenschapskerk benadrukt Dingemans het uithouden van de spanningsvelden, en laat hij zien hoe de ontmoeting met God de basis is voor de gemeenschap, voor het kerk zijn. En toch...

En dan begin ik te begrijpen waar ik moeite mee heb. Het gaat inderdaad om de ontmoeting met God, en het gaat inderdaad om de stem van de Roepende. Maar hoe het luisteren naar die stem, het initiatief van Godswege, het aangeraakt worden door de Heilige, hoe dat het gemeente-zijn bepaalt en verandert, dat wordt niet gethematiseerd. En daarmee komt inderdaad alle nadruk te liggen op de respons, op de menselijke gestalte van de kerk, op ons zoeken, enzovoorts. Maar God zelf wordt dan een stelpost. Pro memorie.

Nu zou ik nog veel kritischer zijn geworden als er een directe lijn getrokken tussen het spreken of handelen van God en de structuur van de kerk. De voorzichtigheid van Dingemans is me veel liever. Hij spreekt over God als de principieel Verborgene, die toch ook – van zijn kant en via het getuigenis van mensen – mensen aanspreekt. (p 245) Maar zou dat dan niet ook veel centraler in de ecclesiologische doordenking moeten staan. Nee, niet de kerk als het instituut dat die stem doorgeeft, maar als de gemeenschap die luistert naar die stem. De kerk dus als luistergemeenschap, en dan en daarna pas als interpretatiegemeenschap

Ik besef wel dat je dat maar beperkt kunt organiseren Dat geldt overigens ook voor de voorstellen die Dingemans doet in de lijn van Jan Hendriks en Letty Russell De kerk als herberg of ronde tafel lijkt een mooi maar fragiel ideaal Een gelovige droom, die wel mijn verlangen, maar niet mijn realiteitszin aanspreekt Maar voor de intentie en de identiteit van de kerk – of het nu sacramenten-, Woord- of rondetafel-kerk is – lijkt mij meedenkend Dingemans het luisteren naar de stem een centralere plaats te moeten krijgen.

Ik kom nog één maal terug op de conclusie in hoofdstuk 9 dat de charismatische periode onherhaalbaar is. Ik stem daarmee in, voor zover bedoeld is dat het spreken Gods voor ons niet te organiseren valt. Maar ik teken daar wel bij aan dat verschillende radicale ontwikkelingen in de kerkgeschiedenis – van Paulus of Augustinus tot de evangelische opwekkingsbewegingen – naast nieuwe interpretaties vooral een nieuw en plotseling horen tot begin hadden. Wat zou het voor onze ecclesiologische voorstellen opleveren als dat horen de kern van ons verlangen en het Leitmotiv van onze modellen zou zijn?